

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ТЕОРІЯ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ

**Методичні рекомендації
для практичних занять та самостійної роботи
здобувачів освітнього ступеня «бакалавр»**

*галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»*

*галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальностей 071 «Облік і оподаткування»,
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
073 «Менеджмент»,*

076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

**Біла Церква
2020**

УДК 339.13.01(07)

Розглянуто й рекомендовано до друку
й практичного використання
науково-методичною комісією БНАУ
(Протокол № 10 від 18.08.2020 р.)

Укладач: **Зубченко В.В.**, канд. екон. наук.

Теорія галузевих ринків: методичні рекомендації для практичних занять та самостійної роботи здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальностей 051 «Економіка», 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» / укладач В.В. Зубченко. Біла Церква: БНАУ, 2020. 48 с.

Методичні рекомендації призначені для надання допомоги здобувачам вищої освіти під час підготовки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Теорія галузевих ринків». Вони містять короткий зміст дисципліни, завдання для практичних занять і самостійної роботи студентів, питання для самоконтролю, тестові завдання для перевірки знань, питання модульного та підсумкового контролю, тематику й вимоги до виконання та оформлення індивідуальних навчально-дослідних завдань, доповідей, наукових дискусій, презентацій; запропонована необхідна література, визначені засоби діагностики успішності навчання, критерії оцінювання.

Методичні рекомендації сприятимуть якісній підготовці до практичних занять та формуванню фахових компетентностей здобувачів вищої освіти економічного профілю в умовах сьогодення.

Рецензенти:

Гринчук Ю.С., зав. кафедри менеджменту, д-р екон. наук, професор;

Рибак Н.О., доцент кафедри економіки та економічної теорії, канд. екон. наук.

ЗМІСТ

1. МЕТА Й ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ».....	4
2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ».....	6
3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
3.1. Теми лекцій.....	7
3.2. Теми практичних занять.....	9
3.3. Теми для самостійної роботи.....	31
3.4. Орієнтовна тематика індивідуальних та групових завдань.....	32
3.5. Орієнтовна тематика доповідей.....	34
3.6. Орієнтовна тематика доповідей для проведення наукової дискусії..	34
3.7. Орієнтовна тематика презентацій.....	35
4. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	37
5. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА ПОРЯДОК РОЗРАХУНКУ БАЛІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ».....	40
6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	43
ДОДАТКИ.....	45

1. МЕТА Й ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

«ТЕОРІЯ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ»

Мета вивчення дисципліни. Навчальна дисципліна «Теорія галузевих ринків» є невід'ємною складовою комплексної підготовки фахівців економічних спеціальностей, оскільки спрямована на формування системи знань про особливості взаємозв'язків і взаємовідносин між суб'єктами господарювання на рівні окремих ринків та галузей, їх вплив на структуру та результативність економіки в цілому. Навчальна дисципліна «Теорія галузевих ринків» забезпечує набуття студентами спеціальних знань щодо формування та функціонування галузевих ринків та вміння використовувати набуті знання у практичній діяльності.

Мета навчальної дисципліни. Метою курсу «Теорія галузевих ринків» є формування у здобувачів вищої освіти економічного світогляду та економічного мислення на основі поглибленого вивчення базових концепцій, основних шкіл і методів дослідження галузевих ринків, їх структури; набуття навичок аналізу закономірностей та особливостей функціонування галузевих ринків, їх результативності та сталого розвитку, особливостей галузевої політики держави та поведінки фірм на ринках.

Предметом вивчення дисципліни «Теорія галузевих ринків» є загальні поняття, основні властивості та структурні елементи теоретичних, методологічних та методичних засад формування галузевих ринків, специфіка їх функціонування, а також вплив на структуру та результативність економіки в цілому.

Об'єктом дослідження є проблеми щодо формування та функціонування галузевих ринків на рівні держави.

Завдання вивчення дисципліни. У результаті вивчення дисципліни здобувач вищої освіти має одержати необхідні знання з теорії та практики організації та функціонування галузевих ринків, зокрема, він повинен вміти:

- проводити галузевий аналіз і аналіз ринкових структур;
- визначати вплив економічних агентів на ринкову ситуацію;
- досліджувати і прогнозувати наслідки прийнятих рішень суб'єктами ринку;
- оцінювати ефективність заходів державної політики щодо регулювання ринків і галузей;
- розробляти рекомендації в сфері регулювання ринків;
- характеризувати статику і динаміку структури галузевих ринків;
- аналізувати, систематизувати і узагальнювати статистичну інформацію;
- використовувати основні формули, рівняння і моделі для проведення розрахунків і рішення задач;
- застосовувати отримані знання в різних видах своєї професійної діяльності.

Завдання лекційних занять. Мета лекційних занять полягає в ознайомленні здобувачів вищої освіти із головними теоретичними аспектами економіки галузевих ринків та поведінки фірм на них, світовим та вітчизняним досвідом функціонування різних галузей.

Загалом мета проведення лекцій полягає у:

- викладенні основних питань методології дослідження різних аспектів функціонування галузевих ринків у національній економіці, звертаючи головну увагу на теорію та практику визначення ефективності функціонування різних типів ринкових структур та форм організації виробництва;

- формуванні у здобувачів освіти цілісну систему теоретичних знань з курсу «Теорія галузевих ринків».

Завдання практичних занять. Метою проведення практичних занять є формування у здобувачів вищої освіти практичних навичок аналізу різних аспектів функціонування галузевих ринків та поведінки фірм в умовах цих ринків задля подальшого їх використання в управлінській діяльності.

Завданнями проведення практичних занять є:

- засвоєння та закріплення теоретичних аспектів дисципліни, отриманих на лекційних заняттях;

- формування умінь та практичних навичок щодо дослідження організації галузевих ринків, визначення результативності функціонування різних типів ринкових структур та форм організації галузевих ринків, формування стратегічної поведінки фірм на галузевих ринках.

Практичні заняття вигляді семінарів-практикумів передбачають застосування теоретичних знань для розв'язання ситуаційних та розрахункових завдань, кейс-методів, аналізу проблемних ситуацій та ситуаційних завдань, дискусійного обговорення проблемних питань, ділових ігор, «мозкового штурму», презентацій.

Завдання самостійної роботи. Самостійна робота здобувачів вищої освіти – це один із основних компонентів навчального процесу, спрямований на підготовку висококваліфікованого фахівця з нестандартним, творчим підходом до вирішення нагальних проблем із використанням накопиченої в процесі навчання інформації.

Основними завданнями самостійної роботи з дисципліни «Теорія галузевих ринків» є стимулювання пізнавальної діяльності здобувачів; поглиблення ними знань, набутих під час лекційних та практичних занять; опанування вміннями збирати, аналізувати й обробляти статистичні дані та науково-аналітичні матеріали з метою розв'язання актуальних проблем, пов'язаних з функціонуванням галузевих ринків; формування здатності критично мислити та генерувати нові ідеї, а також вироблення навичок належної презентації цих ідей за допомогою сучасних технічних засобів.

Основними формами самостійної є вивчення додаткової літератури, самостійне опрацювання проблемних питань, підготовка доповідей, есе, презентацій, командних та групових проєктів та виступів із визначеної викладачем проблематики, написання індивідуально-дослідних робіт у формі дослідження. Результати самостійної роботи подаються у письмовій формі (дослідження, есе) та виносяться на публічний захист з використанням сучасних технічних засобів.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ»

Змістовий модуль 1. Теоретичні та організаційні основи функціонування галузевих ринків

Тема 1.1. Теоретичні засади функціонування галузевих ринків.

Тема 1.2. Формування та становлення теорії галузевих ринків.

Тема 1.3. Галузеві бар'єри та їх значення для ринку.

Тема 1.4. Процеси концентрації на галузевих ринках.

Змістовий модуль 2. Поведінка фірм на галузевих ринках

Тема 2.1. Стратегічна поведінка фірм на галузевих ринках.

Тема 2.2. Інноваційні чинники розвитку галузевих ринків.

Тема 2.3. Цінові стратегії на галузевих ринках.

Тема 2.4. Державне регулювання галузевих ринків.

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

3.1. Теми лекцій

Змістовий модуль 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ

Тема 1.1. Теоретичні засади функціонування галузевих ринків

Теорія галузевих ринків: мета, об'єкт, предмет, завдання дисципліни. Основні проблеми, що розглядаються в рамках теорії галузевих ринків. Сутність галузевого ринку та його функції. Ідентифікація галузевого ринку та визначення його меж. Продуктові, географічні та часові межі галузевого ринку. Класифікація галузевих ринкових структур за різними ознаками. Сучасні міжнародні статистичні класифікації. Статистичні класифікатори в ідентифікації галузевих ринків. Класифікації видів економічної діяльності, продукції та послуг. Формування та розвиток галузевих ринків в умовах глобалізації. Сегментація та місткість галузевих ринків.

Тема 1.2. Формування та становлення теорії галузевих ринків

Історія розвитку теорії галузевих ринків, основні етапи і дослідження науковців. Сучасні дослідження у теорії галузевих ринків. Методологічні підходи до аналізу галузевих ринків. Гарвардська та Чиказька школи в дослідженнях галузевих ринків. Вихідна парадигма «Структура – Поведінка – Результат» як методологічна основа розгляду галузевих ринків. Системний підхід Гарвардської школи до аналізу галузевих ринків на основі парадигми «Структура – Поведінка – Результат». Підхід Чиказької школи на використанні моделей мікроекономіки і теорії ціноутворення для дослідження поведінки фірм та організації галузевих ринків.

Тема 1.3. Галузеві бар'єри та їх значення для ринку

Визначення ринкових бар'єрів. Поняття і завдання бар'єрів входження на ринок і бар'єрів виходу з ринку, їх вплив на діяльність фірми. Основні причини, що зумовлюють виникнення вхідних бар'єрів на ринку. Порівняльний аналіз можливих бар'єрів входу фірм на ринок. Класифікація галузевих ринків в залежності від висоти і ефективності бар'єрів входження на ринок (за класифікацією Д. Бейна). Класифікація галузевих бар'єрів. Нестратегічні й стратегічні бар'єри, їх характеристика. Сутність, мета та види адміністративних бар'єрів.

Тема 1.4. Процеси концентрації на галузевих ринках

Ринкова концентрація: поняття, головні параметри для визначення її рівня. Сутність концентрації галузевого ринку. Оцінка рівня концентрації на галузевих ринках. Фактори, що стимулюють процеси концентрації. Контроль за концентрацією ринків в Україні. Умови отримання дозволів на проведення концентрації. Показники концентрації галузевих ринків. Класифікація галузей за рівнем концентрації. Характеристика організаційно-економічних форм концентрації на галузевих ринках.

ПОВЕДІНКА ФІРМ НА ГАЛУЗЕВИХ РИНКАХ**Тема 2.1. Стратегічна поведінка фірм на галузевих ринках**

Сутність і напрями стратегічної конкуренції фірм на галузевих ринках, створення стратегічних переваг. Стратегічні обмеження щодо входу на ринок для фірм. Проблеми обмеження входу і достовірна загроза. Інструменти обмеження входу. Низька ціна як сигнал. Змови і цінові війни. Витіснення продавця з ринку (хижацтво). Хижацька поведінка та хижацьке ціноутворення: сутність та методика визначення. Антимонопольна політика щодо хижацтва. Характеристика моделей стратегічної поведінки фірм. Характеристика операцій злиття, поглинання, придбання та приєднання компаній. Класифікація процесів злиття та поглинання. Основна мета та наслідки процесів злиття та поглинання, необхідність їх регулювання.

Тема 2.2. Інноваційні чинники розвитку галузевих ринків

Інновації як економічний процес. Сутність інновацій в теорії галузевих ринків та їх класифікація. Головні підходи до дослідження інновацій. Гіпотеза Шумпетера. Вплив інновацій на розвиток галузевих ринків. Взаємозв'язок інновацій та структури галузевого ринку. Вплив структури галузевого ринку на інноваційну активність підприємств. Інноваційні процеси та інноваційна діяльність на галузевих ринках. Умови стимулювання інноваційної діяльності фірми. Структура життєвого циклу інноваційного процесу. Визначення оптимального терміну інновацій.

Тема 2.3. Цінові стратегії на галузевих ринках

Цінові стратегії на галузевих ринках. Стратегії цінового лідерства та слідування за цінами лідера. Стратегії блокуючого ціноутворення. Кооперативні стратегії ціноутворення. Цінові війни: сутність та види. Стратегії високих цін. Стратегії низьких цін. Стратегії нейтрального ціноутворення (середніх цін). Змішані стратегії ціноутворення.

Тема 2.4. Державне регулювання галузевих ринків

Сутність, завдання та інструменти галузевої політики держави. Основні напрями державної галузевої політики. Антимонопольна політика держави. Складові, цілі та напрями антимонопольної політики держави на рівні галузевих ринків. Діяльність Антимонопольного Комітету України: функції та завдання.

3.2. Теми практичних занять

Змістовий модуль 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Характеристика ринкових структур в теорії галузевих ринків

1. Поняття ринку та його функцій.
2. Структура галузевого ринку. Фактори, що визначають структуру галузевого ринку. Ефективність галузевих ринків.
3. Види галузевих ринків за типом ринкової структури. Різні комбінації класифікаційних ознак та відповідні види ринків.
4. Розрахункове завдання. Визначення відносної частки ринку підприємства.

Завдання:

1. Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування. Розкрийте історію його виникнення та проаналізуйте його місце в національній та глобальній економіці.
2. Проаналізуйте чинники, що впливають на формування структури галузі на прикладі однієї з галузей.
3. Визначте місце ринку, що був обраний для аналізу, у вітчизняних та міжнародних класифікаторах видів економічної діяльності. Відповідь обґрунтуйте.
4. Проаналізуйте основні показники, які характеризують попит (споживання) та пропозицію (виробництво) на досліджуваному ринку та зробіть висновки щодо стану ринкової кон'юнктури.
5. Розрахуйте відносну частку ринку підприємства.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте поняття ринку та його основних функцій.
2. Дайте визначення поняття «галузевий ринок». Назвіть межі галузевих ринків.
3. За якими критеріями можна класифікувати галузеві ринки?
4. Які головні ознаки структури ринку?
5. Перелічіть фактори, що впливають на структуру галузевого ринку.
6. Перелічіть показники ефективності функціонування галузевого ринку?
7. Охарактеризуйте види галузевих ринків за типом ринкової структури.

8. Перелічіть основні види галузей. Назвіть пріоритетні галузі економіки України.

Тестові завдання для перевірки знань:

1. Галузь – це...

- а) сукупність підприємств, які виробляють однорідні продукти, використовуючи схожі ресурси й технології;
- б) сукупність підприємств, затверджених законодавчо;
- в) сукупність економічних умов, при яких покупці і продавці взаємодіють для здійснення взаємовигідних торгових угод;
- г) сукупність підприємств, які тимчасово об'єдналися для реалізації спільної мети.

2. Сукупність відносин між продавцями, що займаються однаковим видом діяльності, тобто здійснюють процес виробництва за допомогою схожих ресурсів і створюють однаковий за цільовим призначенням товар, та покупцями, які формують попит на нього, з приводу купівлі-продажу цього товару – це ...

- а) місцевий ринок;
- б) галузевий ринок;
- в) вітчизняний ринок;
- г) регіональний ринок.

3. Функція галузевого ринку, що забезпечує налагодженню зв'язків між різними галузями виробництва, попитом і пропозицією, встановлення і підтримання економічних пропорцій, а також забезпечення безперервності процесу відтворення....

- а) регулююча;
- б) ціноутворююча;
- в) алокаційна;
- г) стимулююча.

4. Межі галузевого ринку, що визначаються здатністю фірми забезпечувати стабільний попит на вироблену продукцію протягом заданого або планового періоду часу...

- а) часові;
- б) продуктові;
- в) територіальні;
- г) просторові.

5. Галузеві ринки, такі як вугільні, газові, нафтопереробні, гірничорудні, гірничо-збагачувальні, заготівлі деревини, рибальства, сільського господарства належать до....

- а) вторинного сектору;
- б) третинного сектору;
- в) первинного сектору;
- г) четвертого сектору.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Типологізація структури галузевих ринків за рівнем конкуренції

1. Проблема конкуренції в теорії галузевих ринків.
2. Галузева конкуренція: види, форми, методи реалізації. Об'єкти конкурентного суперництва. Переваги і недоліки галузевої конкуренції.
3. Чинники інтенсивності конкуренції на галузевих ринках. Види конкурентного суперництва за впливом на прибуток.
4. Визначення рівня конкуренції на галузевих ринках. Підтримка конкуренції на галузевих ринках: напрями та інструменти. Види незаконної поведінки фірм на галузевих ринках.
5. Типологізація структури галузевих ринків за рівнем конкуренції.
6. Розрахункове завдання. Визначення фактичної частки ринку підприємства.

Завдання:

1. Яке визначення поняття «конкуренція» міститься в економічних словниках? Чи визначено поняття «конкуренція» в законодавстві України? Порівняйте відповідні визначення.
2. Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування. Здійсніть аналіз конкурентної ситуації на досліджуваному галузевому ринку, оцініть бар'єри для входу, стратегії поведінки фірм-конкурентів та визначте напрями його ефективного функціонування. Зробіть висновки щодо перспектив розвитку досліджуваного галузевого ринку.
3. Наведіть приклади несумлінної конкуренції серед підприємств на досліджуваному галузевому ринку. Чи були покарання за провадження такого виду діяльності? Відповідь обґрунтуйте.
4. Проведіть дослідження частки найбільших і найприбутковіших підприємств в аграрному секторі економіки України за останні 5 років. Обґрунтуйте ключові фактори їх успіху.
5. Розрахуйте фактичну частку ринку підприємства.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте поняття конкуренції на галузевому ринку.
2. Розкрийте особливості внутрішньогалузевої, міжгалузевої та міжнародної конкуренції на галузевих ринках.
3. Які існують особливості поведінки фірм на ринку та її вплив на ринкову структуру і результативність галузевого ринку?
4. Охарактеризуйте структуру галузевих ринків за рівнем конкуренції.
5. Дайте визначення ознак несумлінної конкуренції підприємств на ринку, назвіть її форми та види відповідальності.

Тестові завдання для перевірки знань:

1. Економічне суперництво між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення інтересів, пов'язаних з продажем продукції, виконанням робіт, наданням послуг одним і тим самим споживачам називають...

- a) конкуренція;
- б) диверсифікація;
- в) інтеграція;
- г) спеціалізація.

2. Недобросовісною конкуренцією є:

- a) будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності;
- б) негативні дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності;
- в) будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам у підприємницькій діяльності;
- г) будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим звичаям.

3. Конкуренція між товаровиробниками в одній галузі виробництва за зниження витрат виробництва, і, як наслідок, зниження цін, поліпшення якості продукції, розширення ринків збуту тощо називається...

- a) міжгалузевою;
- б) міжнародною;
- в) внутрішньогалузевою;
- г) несумлінною.

4. Конкуренція виробників на світовому ринку називається...

- a) внутрішньогалузева;
- б) міжнародна;
- в) міжгалузева;
- г) місцева.

5. *Неправомірне використання товару іншого виробника, збирання, розголошення та використання комерційної тасмниці, дискредитація суб'єкта господарювання та досягнення неправомірних переваг у конкуренції характеризують...*

- а) монополістичну конкуренцію;
- б) олігополістичну конкуренцію;
- в) внутрішньогалузеву конкуренцію;
- г) несумлінну конкуренцію.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Диференціація, диверсифікація та інтеграція на галузевих ринках

1. Продуктова диференціація: поняття, види, фактори, вплив на ринок. Диференціація продукту і реклама.
2. Якість товару і реклама як стратегічні бар'єри входу на ринок.
3. Структура ринку та витрати на рекламу.
4. Сутність, види та форми диверсифікації на галузевих ринках.
5. Поняття та види інтеграції на галузевих ринках.
6. Конкурентоспроможність галузі.
7. Розрахункове завдання. Оцінка конкурентоспроможності галузі.

Завдання:

1. Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування та поведінки підприємств на ньому. Визначте фактори, які застосовуються для диференціації продукції на досліджуваному Вами ринку. Проаналізуйте рівень витрат на диференціацію продукції досліджуваного галузевого ринку.
2. Яка роль реклами на досліджуваному Вами ринку? Зробіть висновки щодо її ефективності. Відповідь обґрунтуйте.
3. Визначте, за яких умов порівняльна реклама не буде вважатися недобросовісною конкуренцією. Чи не суперечить така ситуація інтересам споживачів? Які можливості для захисту прав споживачів закладені Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Відповідь обґрунтуйте.
4. На підставі аналізу чинного законодавства визначте особливості співвідношення понять «недобросовісна конкуренція» та «недобросовісна реклама». Назвіть спільне й відмінності.

5. Проаналізуйте рівень витрат на рекламу в різних галузях вітчизняної економіки за останні 5 років та зробіть висновки щодо її ефективності. Відповідь обґрунтуйте.
6. Проведіть оцінювання конкурентоспроможності галузі.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає диференціація продукту?
2. Розкрийте особливості вертикальної та горизонтальної диференціації продукції. Порівняйте їх та поясніть, як кожна з них впливає на структуру ринку й прибутковість підприємств.
3. У чому полягає вплив реклами на ринок?
4. Як реклама впливає на якість продукту та суспільний добробут?
5. Які існують методи державного регулювання рекламної діяльності?
6. Обґрунтуйте необхідність диверсифікації підприємств на галузевих ринках. Зробіть висновки щодо її ефективності.
7. У чому полягає конкурентоспроможність галузі?

Тестові завдання для перевірки знань:

1. Виокремлення продукції фірми серед інших конкуруючих продуктів за допомогою ціни, якості, упаковки, товарного знаку тощо називається....
  - а) диференціація продукції;
  - б) вертикальна інтеграція;
  - в) цінова диференціація;
  - г) диверсифікація виробництва.
2. Порівняння товарів, що потребують однакової кількості ресурсів для їх виробництва, але є різними за дизайном має назву....
  - а) корпоративна диверсифікація;
  - б) цінова диференціація;
  - в) вертикальна диференціація;
  - г) горизонтальна диференціація.
3. Спосіб розвитку підприємства, що полягає в освоєнні виробництва нових товарів, товарних ринків, видів послуг, а також включає розповсюдження підприємницької діяльності на нові та не пов'язані з основними видами діяльності фірми має назву...
  - а) диференціація;
  - б) спеціалізація;
  - в) диверсифікація;
  - г) кооперація.

4. Узгоджений розвиток і взаємне доповнення підприємств, галузей економіки, регіонів, країн для ефективнішого використання ресурсів і задоволення потреб учасників цього процесу в певних товарах і послугах називається...

- а) диверсифікація;
- б) спеціалізація;
- в) інтеграція;
- г) кооперація.

5. Диверсифікація, що передбачає створення нових видів продукції за існуючої технології й на основі тих же матеріалів, сировини, що раніше використовувалися на підприємстві називається...

- а) концентрична;
- б) вертикальна;
- в) горизонтальна;
- г) корпоративна.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Концентрація і ринкова влада. Показники концентрації галузевих ринків

1. Фірма як суб'єкт галузевого ринку. Поняття ринкової влади фірми.
2. Показники ринкової влади.
3. Концентрація на галузевих ринках і монополізм. Наслідки монополізації ринків, вплив на ефективність.
4. Розрахункове завдання. Визначення показників концентрації галузевих ринків.

Завдання:

1. Порівняйте поняття «конкуренція» і «монополія». Визначте яке значення має конкуренція в процесі здійснення підприємницької діяльності. Які правові ознаки підприємницької діяльності забезпечують конкуренцію на ринку? Чи можливе здійснення підприємницької діяльності в умовах монополії? Відповідь обґрунтуйте.
2. Розкрийте сутність монополізації ринку і яким чином вона пов'язана з втратами суспільного добробуту. Чи можете Ви назвати умови, при яких монополія може бути ефективніше конкуренції?
3. Назвіть приклади природних монополій в Україні. Чому існують монополії? У чому полягають особливості їх функціонування? Поясніть,

чому державі не доцільно стимулювати конкурентне ціноутворення на ринках природної монополії. Здійсніть порівняльну характеристику національного та зарубіжного законодавства щодо регулювання природних монополій.

4. Проаналізуйте динаміку рівня концентрації в різних галузях економіки України за останні 5 років. Назвіть галузевих лідерів.
5. Розкрийте об'єктивну необхідність контролю за концентрацією суб'єктів господарювання як головного чинника формування та захисту конкурентного середовища в Україні.
6. Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування та поведінки підприємств на ньому. Здійсніть розрахунок всіх відомих показників концентрації для ринку, що був обраний для аналізу. Зробіть висновки щодо рівня концентрації досліджуваного галузевого ринку та обґрунтуйте перспективи його розвитку.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте фірму як агента ринку та її вплив на галузеву діяльність.
2. У чому полягає процес концентрації на галузевих ринках?
3. Які існують показники (індекси) концентрації?
4. Назвіть причини концентрації продавців на ринку.
5. Що таке монополізація ринку і як вона пов'язана із втратами суспільного добробуту?
6. Обґрунтуйте шляхи набуття та утримання монопольної влади фірми на ринку.
7. Поясніть, які наслідки виникають для суспільства в результаті обмеження цін на продукцію монополіста.

Тестові завдання для перевірки знань:

1. Під поняттям концентрації ринку розуміють:

- а) процес злиття підприємств, компаній та інших ринкових активів, внаслідок якого зростає економічна влада учасників ринку;
- б) процес розширення числа підприємств, компаній та інших ринкових активів, внаслідок якого зростає економічна влада учасників ринку;
- в) процес обмеження географічної території ринку, внаслідок чого зростає економічна влада учасників ринку;
- г) процес зростання обігу всіх підприємств, компаній та інших ринкових структур, внаслідок чого зростає економічна влада учасників ринку.

2. Не вважається економічною концентрацією:

а) створення суб'єкта господарювання, метою чи в наслідок створення якого здійснюється координація конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили зазначений суб'єкт господарювання або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання;

б) злиття суб'єктів господарювання;

в) приєднання суб'єкта господарювання;

г) набуття одним суб'єктом господарювання контролю над діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

3. Учасники концентрації у порядку, встановленому Антимонопольним комітетом України, звертаються за дозволом на концентрацію:

а) до Антимонопольного комітету України;

б) до територіальних відділень Антимонопольного комітету України;

в) до Антимонопольного комітету України чи до територіальних відділень Антимонопольного комітету України;

г) правильна відповідь відсутня.

4. На що вказує індекс Херфіндаля-Хіршмана:

а) на рівень концентрацію бізнесу на певному ринку;

б) на рівень рентабельності бізнесу на певному ринку;

в) на рівень продаж певного товару на ринку;

г) на рівень конкуренції бізнесу на певному ринку.

5. Зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку є:

а) дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, зокрема обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку;

б) дії суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції;

в) дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку;

г) правильна відповідь відсутня.

ПИТАННЯ ДЛЯ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 1

1. Теорія галузевих ринків: мета, об'єкт, предмет, завдання дисципліни.
2. Поняття ринку та його функцій.
3. Сутність галузевого ринку та його функцій.
4. Продуктові, географічні та часові межі галузевого ринку.
5. Класифікація галузевих ринкових структур за різними ознаками.
6. Сучасні міжнародні статистичні класифікації.
7. Статистичні класифікатори в ідентифікації галузевих ринків.
8. Класифікації видів економічної діяльності, продукції та послуг.
9. Сегментація та місткість галузевих ринків.
10. Формування та розвиток галузевих ринків в умовах глобалізації.
11. Характеристика ринкових структур в теорії галузевих ринків (досконала конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія, монополія, моносонія, олігопсонія): ознаки, функції, переваги та недоліки.
12. Реальні та ідеальні ринкові структури в теорії галузевих ринків.
13. Типологізація структури галузевих ринків за рівнем конкуренції.
14. Проблема конкуренції в теорії галузевих ринків.
15. Поняття внутрішньогалузевої, міжгалузевої та міжнародної конкуренції на галузевих ринках.
16. Ознаки несумлінної (недобросовісної) конкуренції, форми та види відповідальності.
17. Характеристика основних причин, що зумовлюють існування монополії.
18. Основні види монополії та їх характеристика.
19. Монопольна влада фірми на ринку: шляхи набуття та утримання. Вимір монопольної влади.
20. Монопольні ціни та методика їх визначення.
21. Історія розвитку теорії галузевих ринків, основні етапи і дослідження науковців.
22. Сучасні дослідження у теорії галузевих ринків.
23. Методологічні підходи до аналізу галузевих ринків. Гарвардська та чиказька школи в дослідженнях галузевих ринків.
24. Вихідна парадигма «Структура – Поведінка – Результат» як методологічна основа розгляду галузевих ринків.
25. Система п'яти сил конкуренції М. Портера та її співставлення з парадигмою «Структура – Поведінка – Результат».
26. Поняття і завдання бар'єрів входження й бар'єрів виходу.
27. Класифікація галузей в залежності від висоти бар'єрів входження на ринок (за класифікацією Д. Бейна).
28. Основні причини, що зумовлюють виникнення вхідних бар'єрів на ринку.
29. Класифікація галузевих бар'єрів.
30. Сутність, мета та види адміністративних бар'єрів.
31. Стратегічні та нестратегічні бар'єри входження на ринок, їх види та характеристика.
32. Якість товару і реклама як стратегічні бар'єри входу на ринок.

33. Основні бар'єри входження на ринки товарів і послуг: зарубіжний та вітчизняний досвід.
34. Фірма як суб'єкт галузевого ринку. Поняття ринкової влади фірми. Показники ринкової влади.
35. Ринкова концентрація: поняття, головні параметри для визначення її рівня.
36. Сутність концентрації галузевого ринку. Фактори, що стимулюють процеси концентрації.
37. Контроль за концентрацією ринків в Україні. Умови отримання дозволів на проведення концентрації.
38. Показники концентрації галузевих ринків.
39. Концентрація на галузевих ринках і монополізм. Наслідки монополізації ринків, вплив на ефективність.
40. Характеристика організаційно-економічних форм концентрації на галузевих ринках.
41. Диференціація, диверсифікація та інтеграція на галузевих ринках. Сутність, види, форми, переваги та недоліки.

ПОВЕДІНКА ФІРМ НА ГАЛУЗЕВИХ РИНКАХ***ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1*****Вертикальна інтеграція та вертикальні обмеження на галузевих ринках**

1. Вертикальна інтеграція як бар'єр входу на ринок. Види вертикальної інтеграції. Стимули до вертикальної інтеграції. Витрати вертикальної інтеграції.
2. Наслідки вертикальної інтеграції. Вертикальна інтеграція як фактор посилення ринкової влади. Вертикальна інтеграція як джерело монопольної влади.
3. Вертикальні обмеження. Форми вертикальних обмежень на галузевих ринках.
4. Мотиви та інструменти вертикальних контактів. Франчайзинг як особливий вид вертикального контракту.
5. Наслідки вертикальної інтеграції для економіки та суспільного добробуту. Антимонопольний контроль вертикальних взаємодій фірм.

Завдання:

1. Проаналізуйте особливості функціонування найбільших вертикально інтегрованих бізнес-структур холдингового типу в аграрному секторі України.
2. Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування та поведінки підприємств на ньому. Проаналізуйте угоди злиття та поглинання характерні для аналізованого галузевого ринку. Яких цілей при цьому намагаються досягти фірми, що діють на цьому ринку? Відповідь обґрунтуйте.
3. Проаналізуйте світові тенденції злиттів і поглинань за останні 5 років. Назвіть найбільші та найприбутковіші угоди.
4. Проаналізуйте розвиток світового ринку франчайзингових послуг. Визначте світових компаній-лідерів у франчайзинговому бізнесі України. З'ясуйте позитивні та негативні чинники розвитку міжнародної франчайзингової діяльності в Україні.
5. Проаналізуйте структуру та динаміку українського ринку франчайзингу. Обґрунтуйте проблеми та перспективи розвитку франчайзингової бізнес-моделі в Україні.

Питання для самоконтролю:

1. У чому сутність вертикальної інтеграції? Назвіть її види.
2. Чому вертикальна інтеграція може слугувати джерелом монопольної влади?
3. Які форми вертикальних обмежень на галузевих ринках є найбільш ефективними на Вашу думку?
4. Розкрийте економічний зміст та особливості організації бізнесу на умовах франчайзингу.
5. Чи потрібен, на Вашу думку, контроль Антимонопольного комітету України за діяльністю вертикально інтегрованих бізнес-структур? Відповідь обґрунтуйте.

Тестові завдання для перевірки знань:

1. *Обмеження, які фірма, що діє на одній стадії угод між компаніями, накладає на поведінку іншої, яка діє на іншій стадії називаються...*
  - а) вертикальні обмеження;
  - б) горизонтальні обмеження;
  - г) ексклюзивне партнерство.
2. *Тип вертикального обмеження, коли постачальник вимагає від дилера продавати свою продукцію за певною заздалегідь визначеною ціною; передбачає встановлення або мінімальної, або максимальної роздрібною ціни називається....*
  - а) підтримка роздрібних цін;
  - б) вертикальні обмеження;
  - в) територіальні обмеження;
  - г) ексклюзивне партнерство.
3. *Форма співпраці між юридично та фінансово незалежними сторонами, в рамках якої одна сторона, що володіє успішним бізнесом, відомою торговою маркою, ноу-хау, комерційними таємницями, репутацією та іншими нематеріальними активами, дозволяє іншій стороні користуватися цією системою на певних умовах називається...*
  - а) франчайзинг;
  - б) філантропія;
  - в) факторинг;
  - г) фандрайзинг.
4. *Вид франчайзингової системи, за якої франчайзі має право на продаж асортименту товарів чи надання переліку послуг під торговельною маркою франчайзера називається...*
  - а) франчайзинг дистрибуції продукту;
  - б) франчайзинг бізнес-формату;

- в) франчайзинг виробничий;
- г) франчайзинг торговельний.

5. Сторона, яка сплачує вартість франшизи (одноразово), а також періодичні відрахування за користування франшизою називається...

- а) франчайзі;
- б) франчайзер;
- в) споживач;
- г) продавець.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Інноваційні процеси та інноваційна діяльність на галузевих ринках

1. Основні інструменти інноваційної діяльності на галузевих ринках.
2. Патенти і патентний захист. Ліцензування.
3. Державна політика щодо угод про інновації.
4. Інноваційні новинки на галузевих ринках.

Завдання:

1. Проаналізуйте найуспішніші інноваційні винаходи 2019-2020 рр., поясніть у яких підприємств вищі стимули до інноваційної діяльності? Якими заходами галузевої політики держава може стимулювати інноваційні процеси на кожному з цих підприємств? Відповідь обґрунтуйте.
2. Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування та поведінки підприємств на ньому. Оцініть частку витрат на інноваційну діяльність в загальному обсязі продажу на обраному Вами ринку.
3. Проаналізуйте розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України. Визначте найуспішніші та найефективніші інноваційні винаходи 2019-2020 рр. у цій сфері.
4. Обґрунтуйте напрями стимулювання інноваційної діяльності на галузевих ринках. З'ясуйте проблеми нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в Україні та запропонуйте власні шляхи їх вирішення.
5. Проаналізуйте особливості ліцензування та патентування підприємницької діяльності в Україні. З'ясуйте, які види господарської діяльності підлягають ліцензуванню? Який порядок одержання, переоформлення та анулювання ліцензії. Поясніть необхідність патентування та назвіть види патентів. Які існують вимоги щодо одержання патенту? Відповідь обґрунтуйте.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає сутність поняття «інновації»?

2. Назвіть особливості гіпотези Шумпетера.
3. Яка існує класифікація інновацій?
4. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що монополія сприяє інноваціям? Обґрунтуйте.
5. Дайте визначення поняттю «патенти».
6. Перелічіть критерії й типи патентного захисту розробок.
7. Розкрийте суть ліцензування й субсидування інновацій.
8. Обґрунтуйте необхідність державної політики у сфері інноваційного розвитку підприємств.

Тестові завдання для перевірки знань:

1. *«Гіпотезу Шумпетера» характеризує твердження:*
  - а) монополне становище фірми є головною умовою успішної інновації;
  - б) олігополія дає можливості для розвитку інновацій;
  - в) олігопольна структура ринку є ефективнішою структурою порівняно з досконало конкурентною;
  - г) в умовах досконалої конкуренції усі фірми мають можливість для розвитку інновацій.
2. *Під інноваціями розуміють:*
  - а) нові технології;
  - б) нові види продукції і послуг;
  - в) нові організаційно-технічні рішення;
  - г) все перераховане вище.
3. *Нововведення можуть бути оформленні у вигляді:*
  - а) відкриттів, винаходів;
  - б) патентів, товарних знаків;
  - в) «ноу-хау»;
  - г) організації виробництва або іншої структури;
  - д) всі відповіді вірні;
  - е) вірні відповіді б та в.
4. *Інновації, зорієнтовані на виробництво і використання нових (полішених) продуктів у сфері виробництва або у сфері споживання – це:*
  - а) ринкові інновації;
  - б) продуктові інновації;
  - в) інновації процесу;
  - г) технологічні інновації.
5. *Комплекс послідовних дій, унаслідок яких новація розвивається від ідеї до конкретного продукту і поширюється під час практичного використання називається...*
  - а) інноваційний процес;
  - б) інноваційна діяльність;
  - в) інноваційна стратегія;
  - г) інноваційна розробка.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Стратегія цінової дискримінації на галузевих ринках

1. Поняття цінової дискримінації.
2. Мотиви застосування та умови ефективності цінової дискримінації. Природа та види цінової дискримінації: теоретичні моделі та практична реалізація.
3. Види цінової дискримінації за А. Пігу.
4. Практика цінової дискримінації за Ф. Махлупом.
5. Вплив цінової дискримінації на добробут та напрямки регулювання.

Завдання:

1. Наведіть приклади цінової дискримінації, проведеної закордонними фірмами на українському ринку; проведеної українськими фірмами на закордонних ринках; проведеної українськими фірмами на внутрішніх ринках. Проаналізуйте ступінь ефективності такої цінової політики фірм. Назвіть спільне й відмінності.
2. Чи залежить, на Вашу думку, вибір фірмою методу цінової дискримінації від розміру фірми та її стану на ринку? Проаналізуйте можливу цінову політику малих і великих фірм, лідерів ринку і фірм аутсайдерів, старої фірми і фірми-новачка, що збирається увійти на ринок.
3. Проаналізуйте особливості хижацького ціноутворення: сутність та умови застосування. Наведіть приклади такого ціноутворення в Україні.
4. Проаналізуйте особливості державного регулювання цін в Україні на сучасному етапі. З'ясуйте фактори, що визначають необхідність, та наслідки державного впливу на процеси ціноутворення.
5. Обґрунтуйте соціально-економічні наслідки цінової дискримінації та напрями її регулювання в Україні. Запропонуйте власне бачення щодо вирішення проблемних питань.

Питання для самоконтролю:

1. У полягає суть цінової дискримінації? З'ясуйте природу, типи й умови ефективності цінової дискримінації.
2. Які існують моделі ціноутворення?
3. Чи існують, на Вашу думку, психологічні чинники при формуванні тактики ціноутворення? Відповідь обґрунтуйте.
4. Охарактеризуйте сезонне ціноутворення.
5. Чи відбувається регулювання державою цінових стратегій підприємств?
6. Назвіть складності державного контролю цінової політики підприємств.

Тестові завдання для перевірки знань:

1. *Цінова дискримінація – це...*

- а) продаж за різними цінами однієї і тієї ж продукції різним покупцям;
- б) відмінність в оплаті праці, залежне від національності чи статі;
- в) експлуатація трудящих шляхом встановлення високих цін на товари народного споживання;
- г) підвищення ціни на товар більш високої якості.

2. *Цінова дискримінація за Ф. Махлупом виокремлює...*

- а) індивідуальну дискримінацію, що засновується на відмінностях між покупцями;
- б) групову дискримінацію, де використовується різниця між групами покупців;
- в) продуктову дискримінацію, за якої на різну продукцію призначаються дискримінаційні ціни;
- г) усі відповіді правильні.

3. *Вид цінової дискримінації, який передбачає як персональні, так і міжособистісні відмінності цін попиту та має місце, коли кожна одиниця товару продається за ціною, яку кожний споживач згоден віддати за цю одиницю, тобто за ціною попиту називається...*

- а) цінова дискримінація 1 ступеня;
- б) цінова дискримінація 2 ступеня;
- в) цінова дискримінація 3 ступеня;
- г) підтримка роздрібних цін.

4. *Відмінність ціноутворення в умовах досконалої конкуренції від ціноутворення в умовах недосконалої конкуренції полягає в тому, що:*

- а) в умовах досконалої конкуренції фірма змушена пристосуватися до існуючої ринкової ціни, а в умовах недосконалої конкуренції вона може «диктувати» свою ціну;
- б) в умовах досконалої конкуренції фірма поширює свій вплив на менше число агентів, ніж в умовах недосконалої конкуренції;
- в) в умовах досконалої конкуренції фірма застосовує цінову дискримінацію, а в умовах недосконалої конкуренції – нецінову дискримінацію;
- г) в умовах недосконалої конкуренції фірма не має стимулів призначати ціну вище граничних витрат.

5. *Визначте, яку ціну монополісти встановлюють на свій товар:*

- а) ціну, при якій він отримає максимальний прибуток від продажів;
- б) ціну, при якій він отримає максимальну виручку від продажу товару;
- в) ціну, за якої він зможе продати максимально можливий обсяг товару;
- г) найвищу, за якої товар можна ще продати.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Антимонопольна політика держави на рівні галузевих ринків

1. Політика держави щодо створення ефективної структури галузевих ринків: сутність, цілі, завдання. Типи галузевої політики за методами, цілями та їх поєднання.
2. Антимонопольне регулювання для підтримки конкуренції на галузевих ринках, його цілі та спрямованість.
3. Інструменти антимонопольного регулювання галузевих ринків: регулювання окремих галузей та антимонопольне законодавство. Антимонопольне законодавство та його дія стосовно всіх галузей та підприємств економіки. Антимонопольні закони або закони про конкуренцію та їх роль у протидії монополюним зловживанням та недопущенні отримання панівного становища на ринку.
4. Спрямування антимонопольного законодавства на регулювання структури ринку та поведінки окремих фірм. Антимонопольне регулювання незаконної поведінки фірм на ринку.
5. Запровадження антимонопольного законодавства і проблема співвідношення між структурою ринку та антиконкурентною поведінкою.

Завдання:

1. Познайомтеся з досвідом провідних країн світу щодо регулювання ринкових структур і проведення антимонопольної й конкурентної політики держави. Проаналізуйте це питання щодо України. Назвіть спільне й відмінності.
2. Чи повинна держава при регулюванні поведінки підприємств на ринку брати до уваги цілі, які ці структури переслідують на ринку? Наведіть якомога більше аргументів за і проти такої точки зору.
3. Обговоріть, які параметри поведінки підприємств необхідно регулювати. Хто може регулювати поведінку підприємства: держава, організації споживачів, організації виробників, картелі і т.д.? В яких випадках та який інститут найбільше сприяє досягненню ефективності ринку?
4. Якими заходами конкурентної політики Антимонопольний комітет України може стимулювати підприємства, що діють на ринках природної монополії, до конкурентної поведінки, знаючи лише функцію попиту на їх продукцію?
5. На основі норм діючого законодавства визначте механізми взаємодії Антимонопольного комітету України з іншими органами державної влади. Чи існують недоліки у зазначеного механізму? Які? Висловіть пропозиції

по усуненню недоліків у механізмі взаємодії Антимонопольного комітету України з іншими органами державної влади.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «галузева політика».
2. Перелічіть основні методи галузевої політики.
3. Які існують види та типи галузевої політики.
4. Назвіть заходи антимонопольної політики.
5. У чому полягає регулювання природних монополій?
6. Охарактеризуйте основні функції та завдання Антимонопольного Комітету України.

Тестові завдання для перевірки знань

1. *Сукупність заходів держави, що спрямовані на регулювання відносин на рівні галузевих ринків, загальною метою якої є найкраще задоволення потреб у певному товарі чи послугі – це....*
  - а) галузева політика держави;
  - б) структурна галузева політика;
  - в) антимонопольна політика держави;
  - г) стратегічна галузева політика.
2. *За методами, що використовуються, державна галузева політика поділяється на:*
  - а) внутрішню, зовнішню і змішану;
  - б) пасивну і активну;
  - в) наступальну і захисну;
  - г) політику, спрямовану на продавців і покупців.
3. *До прямих методів державного регулювання ринку відносяться:*
  - а) регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
  - б) фінансова політика;
  - в) бюджетне фінансування;
  - г) вірно а і б.
4. *Антимонопольний комітет України – це:*
  - а) державний орган із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту економічної конкуренції у підприємницькій діяльності;
  - б) центральний орган із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту економічної конкуренції у підприємницькій діяльності;

в) центральний орган виконавчої влади метою діяльності якого є забезпечення державного захисту економічної конкуренції у підприємницькій діяльності;

г) незалежний орган метою діяльності якого є забезпечення державного захисту економічної конкуренції у підприємницькій діяльності.

5. Дії фірми, з метою посилення власного становища на ринку шляхом примусового нав'язування своїх правил поведінки відповідно до світової практики антимонопольного регулювання характеризують....

а) недосконалу конкуренцію;

б) незаконну поведінку фірм;

в) монопольне становище;

г) стратегічну поведінку фірм.

ПИТАННЯ ДЛЯ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 2

1. Вертикальна інтеграція як бар'єр входу на ринок та її види.
2. Вертикальна інтеграція як фактор посилення ринкової влади.
3. Вертикальна інтеграція як джерело монопольної влади.
4. Вертикальні обмеження на галузевих ринках.
5. Мотиви та інструменти вертикальних контактів.
6. Франчайзинг як особливий вид вертикального контракту.
7. Наслідки вертикальної інтеграції для економіки та суспільного добробуту.
8. Сутність і напрями стратегічної конкуренції фірм на галузевих ринках.
9. Характеристика моделей стратегічної поведінки фірм.
10. Характеристика операцій злиття, поглинання, придбання та приєднання компаній.
11. Основна мета та наслідки процесів злиття та поглинання, необхідність їх регулювання.
12. Класифікація процесів злиття та поглинання.
13. Процеси злиття та поглинання: вітчизняний та зарубіжний досвід.
14. Сутність інновацій в теорії галузевих ринків та їх класифікація.
15. Вплив інновацій на розвиток галузевих ринків.
16. Інноваційні процеси та інноваційна діяльність на галузевих ринках.
17. Структура життєвого циклу інноваційного процесу.
18. Основні інструменти інноваційної діяльності на галузевих ринках.
19. Патенти і патентний захист.
20. Ліцензування. Види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню
21. Державна політика у сфері інноваційного розвитку підприємств.
22. Напрями стимулювання інноваційної діяльності: зарубіжний і вітчизняний досвід.
23. Цінові стратегії на галузевих ринках.
24. Суть та види цінової дискримінації.
25. Мотиви застосування та умови ефективності цінової дискримінації.
26. Природа та види цінової дискримінації: теоретичні моделі та практична реалізація.
27. Види цінової дискримінації за А. Пігу.
28. Практика цінової дискримінації за Ф. Махлупом.
29. Вплив цінової дискримінації на добробут та напрями регулювання.
30. Хижацька поведінка та хижацьке ціноутворення: сутність та методика визначення.

31. Політика держави щодо створення ефективної структури галузевих ринків: сутність, цілі, завдання.
32. Типи галузевої політики за методами, цілями та їх поєднання.
33. Антимонопольна політика держави: складові, цілі та напрями на рівні галузевих ринків.
34. Антимонопольне регулювання для підтримки конкуренції на галузевих ринках, його цілі та спрямованість.
35. Інструменти антимонопольного регулювання галузевих ринків: регулювання окремих галузей та антимонопольне законодавство.
36. Антимонопольне законодавство та його дія стосовно всіх галузей та підприємств економіки.
37. Антимонопольні закони або закони про конкуренцію та їх роль у протидії монополюним зловживанням та недопущенні отримання панівного становища на ринку.
38. Спрямування антимонопольного законодавства на регулювання структури ринку та поведінки окремих фірм.
39. Антимонопольне регулювання незаконної поведінки фірм на ринку.
40. Запровадження антимонопольного законодавства і проблема співвідношення між структурою ринку та антиконкурентною поведінкою.
41. Діяльність Антимонопольного Комітету України: функції та задачі.

3.3. Теми для самостійної роботи

Змістовий модуль 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ

Тема 1.1. Кон'юнктура ринку: сутність, характеристики та механізм аналізу.

Тема 1.2. Системний підхід Гарвардської школи до аналізу галузевих ринків на основі парадигми «Структура – Поведінка – Результат»: передбачення параметрів результативності функціонування ринку після аналізу його структури, базових умов і поведінки фірм. Дослідження різних взаємозв'язків, що виникають в результаті функціонування галузевого ринку і визначають поведінку виробників та їх суспільну ефективність. Система п'яти сил конкуренції М. Портера та її співставлення з парадигмою «Структура – Поведінка – Результат».

Тема 1.3. Основні бар'єри входження на ринки товарів і послуг: зарубіжний та вітчизняний досвід.

Тема 1.4. Монопольна влада фірми на ринку: шляхи набуття та утримання. Вимір монопольної влади. Монопольні ціни та методика їх визначення. Особливості функціонування вертикально інтегрованих бізнес-структур холдингового типу в аграрному секторі України.

Змістовий модуль 2

ПОВЕДІНКА ФІРМ НА ГАЛУЗЕВИХ РИНКАХ

Тема 2.1. Процеси злиття та поглинання: вітчизняний та зарубіжний досвід. Особливості вертикальних відносин в Україні. Зарубіжний досвід державної політики щодо вертикальної інтеграції.

Тема 2.2. Інноваційні галузеві стратегії зарубіжних і вітчизняних фірм. Напрями стимулювання інноваційної діяльності: зарубіжний і вітчизняний досвід.

Тема 2.3. Цінове позиціонування: сутність та основні етапи. Інструменти цінового позиціонування на ринку та у галузі. Визначення стратегічного типу бізнесу та обґрунтування цінової стратегії.

Тема 2.4. Еволюція антимонопольного законодавства в провідних країнах світу. Світовий досвід регулювання ринкових структур, проведення антимонопольної й конкурентної політики держави. Державне регулювання конкурентних відносин і галузева політика в Україні.

3.4. Орієнтовна тематика індивідуальних та групових завдань

1. Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування та поведінки підприємств на ньому. Розкрийте історію його виникнення та проаналізуйте його місце в національній та глобальній економіці. Дослідіть основні характеристики досліджуваного галузевого ринку, межі ринку та наведіть статистичні дані динаміки його розвитку. Визначте місце ринку, що був обраний для аналізу, у вітчизняних та міжнародних класифікаторах видів економічної діяльності. Проаналізуйте основні показники, які характеризують попит (споживання) та пропозицію (виробництво) на досліджуваному ринку та зробіть висновки щодо стану ринкової кон'юнктури. За основними характеристиками ринку визначте його тип ринкової структури. Здійсніть аналіз конкурентної ситуації на досліджуваному галузевому ринку, оцініть бар'єри для входу на досліджуваний ринок, стратегії поведінки фірм та визначте напрями його ефективного функціонування. Визначте інструменти державної галузевої політики, що використовуються для регулювання досліджуваного ринку та проаналізуйте їх ефективність. Зробіть висновки щодо перспектив розвитку досліджуваного галузевого ринку. Результати представте у формі дослідження.
2. Підготуйте есе на тему: «У якій галузі я б започаткував (створив) би власну справу?». Відповідь обґрунтуйте, наведіть аргументи свого вибору.
3. Проаналізуйте наукову літературу та визначте основні проблеми дослідження «Теорії галузевих ринків» на сучасному етапі її розвитку. Дослідіть представників, наукові школи та напрями, де розглядаються ці питання. Розкрийте внесок українських дослідників у розвиток «Теорії галузевих ринків». Визначте основні проблеми, пов'язані з функціонуванням вітчизняних галузевих ринків. Зробіть висновки та запропонуйте власний варіант їх вирішення. Роботу представте у формі есе.
4. Проаналізуйте рівень витрат на рекламу в різних галузях вітчизняної економіки за останні 5 років та зробіть висновки щодо її ефективності. Відповідь обґрунтуйте та проілюструйте у формі презентації.
5. Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування та поведінки підприємств на ньому. Визначте фактори, які застосовуються для диференціації продукції на досліджуваному Вами ринку. Проаналізуйте рівень витрат на диференціацію продукції досліджуваного галузевого ринку. Яка роль реклами на досліджуваному Вами ринку? Зробіть висновки щодо її ефективності. Відповідь обґрунтуйте у формі есе.

6. Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування та поведінки підприємств на ньому. Здійсніть розрахунок всіх відомих показників концентрації для ринку, що був обраний для аналізу. Зробіть висновки щодо рівня концентрації досліджуваного галузевого ринку та обґрунтуйте перспективи його розвитку.
7. Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування та поведінки підприємств на ньому. Проаналізуйте угоди злиття та поглинання характерні для аналізованого галузевого ринку. Яких цілей при цьому намагаються досягти фірми, що діють на цьому ринку? Відповідь обґрунтуйте у формі презентації.
8. Проаналізуйте найуспішніші інноваційні винаходи 2019-2020 рр., поясніть у яких підприємств вищі стимули до інноваційної діяльності? Якими заходами галузевої політики держава може стимулювати інноваційні процеси на кожному з цих підприємств? Відповідь аргументуйте у формі есе.
9. Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування та поведінки підприємств на ньому. Оцініть частку витрат на інноваційну діяльність в загальному обсязі продажу на обраному Вами ринку. Порівняйте отримані дані з рівнем концентрації цього ринку та зробіть висновки щодо того, чи сприяє наявна ринкова структура інноваційній активності фірм, що функціонують на ньому. Обґрунтуйте власні пропозиції щодо вирішення цієї проблеми.
10. Проаналізуйте розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України. Визначте найуспішніші та найнефективніші інноваційні винаходи 2019-2020 рр. у цій сфері. Результати дослідження проілюструйте у формі презентації.
11. Оберіть галузевий ринок для дослідження особливостей його функціонування та поведінки підприємств на ньому. Проаналізуйте види цінової дискримінації, що використовуються на аналізованому ринку. Відповідь обґрунтуйте та представте у формі есе.
12. Якби Ви були Головою Антимонопольного комітету України, то які заходи конкурентної політики Ви застосували б для зниження стимулів фірм до укладання картельних угод? Відповідь обґрунтуйте у формі есе.

3.5. Орієнтовна тематика доповідей

1. Фірма як агент ринку та її вплив на галузеву діяльність.
2. Взаємодія фірм як система і класифікація взаємодій фірм.
3. Фактори ринкової структури, що впливають на взаємодії фірм в ринковій економіці.
4. Контрактні відносини українських підприємств як джерело специфічних рис перехідної економіки.
5. Порівняльний аналіз основних типів ринкових структур.
6. Проблеми конкурентоспроможності галузі в українській економіці.
7. Якість товару і реклама як стратегічні бар'єри входу на ринок.
8. Бар'єри входу і теорія квазіконкурентних ринків.
9. Особливості квазімонопольної поведінки фірм на ринку.
10. Диференціація товару як фактор квазімонопольної поведінки фірми на ринку.
11. Вплив асиметрії інформації на структуру ринку.
12. Домінуюча фірма в українській економіці.
13. Особливості стратегічного взаємодії великих фірм на українському ринку.
14. Змова і картелі в економіці України.
15. Стратегія і тактика ціноутворення в практиці західних фірм.
16. Цінова дискримінація в економіці України.
17. Психологічні особливості ціноутворення і наслідки цінової дискримінації для суспільного добробуту.
18. Вертикальна інтеграція як джерело монопольної влади.
19. Альтернативні форми розрахунків як фактор вертикальної інтеграції.
20. Особливості функціонування природних монополій в Україні.
21. Проблеми націоналізації і приватизації галузей природної монополії.
22. Теорія і методи оцінювання втрат суспільного добробуту в умовах монополії.
23. Способи створення і підтримки монополії в галузі.
24. Еволюція антимонопольного законодавства в розвинених країнах. Особливості в Україні.
25. Український монополізм і наслідки приватизації економіки.

3.6. Орієнтовна тематика доповідей для проведення наукової дискусії

1. Бар'єри входу і теорія квазіконкурентних ринків.
2. Особливості квазімонопольної поведінки фірм на ринку.
3. Диференціація товару як фактор квазімонопольної поведінки фірми на ринку.
4. Реклама як стратегічний бар'єр входу на ринок.
5. Домінуюча фірма в українській економіці.
6. Особливості стратегічної взаємодії великих фірм на українському ринку.
7. Змова і картелі в економіці України.
8. Стратегія і тактика ціноутворення в практиці західних фірм.

9. Цінова дискримінація в економіці України.
10. Психологічні особливості ціноутворення і наслідки цінової дискримінації для суспільного добробуту.
11. Вертикальна інтеграція як джерело монопольної влади.
12. Альтернативні форми розрахунків як фактор вертикальної інтеграції.
13. Особливості функціонування природних монополій в Україні.
14. Інновації як запорука успіху підприємства.
15. Антимонопольна політика держави на рівні галузевих ринків: вітчизняний та зарубіжний досвід.

3.7. Орієнтовна тематика презентацій

1. Погляди А. Сміта на конкуренцію та монополію.
2. Теорія монополістичної конкуренції Е. Чемберліна.
3. Особливості теорії недосконалої конкуренції Дж. Робінсон.
4. Монополія у теорії Й. Шумпетера.
5. Антимонопольне регулювання в Україні: напрямки та інструменти.
6. Напрямки вдосконалення галузевої політики України.
7. Класифікація ринків в Україні та оцінка рівня монополізації.
8. Контроль за концентрацією товарних ринків в Україні.
9. Вплив держави на структуру ринку в Україні.
10. Конфлікт інтересів менеджерів та власників фірми та способи його вирішення.
11. Сучасні світові тенденції розвитку процесів злиття та поглинання.
12. Державне регулювання процесів злиття та поглинання в Україні.
13. Аналіз процесів злиття та поглинання в Україні.
14. Бар'єри входу на українські товарні ринки.
15. Адміністративне регулювання ринків в Україні: сучасні тенденції, проблеми та напрямки удосконалення.
16. Захист прав інтелектуальної власності як перешкода для входу нових підприємств на ринок.
17. Розмір фірми, її становище на ринку як фактор у виборі методів цінової дискримінації.
18. Відкриті та таємні угоди. Проблеми підтримки угод про ціни.
19. Олігополія на міжнародних ринках.
20. Форми цінового лідерства на українських ринках.
21. Особливості діяльності картелів на глобальних та міжнародних ринках.
22. Державне регулювання природної монополії в Україні: оцінка ефективності та напрямки вдосконалення.
23. Світовий досвід регулювання ринків природної монополії.
24. Фрайчайзинг як особлива форма вертикальних обмежень.
25. Види вертикальних партнерських підприємницьких зв'язків в умовах глобалізації.

Вимоги до виконання та оформлення індивідуальних завдань

1. Обсяг роботи – 15-20 сторінок тексту комп'ютерного набору (шрифт –Times New Roman, кегль – 14, інтервал – 1,5).

2. Наявність у роботі таких структурних елементів: титульна сторінка; зміст; вступ (1-2 с.); основна частина: теоретична (5-6 с.) та практична (6-7 с.); висновки (1-2 с.); список використаних джерел (не менше 5-ти).

3. При написанні роботи повинні використовуватися сучасні вітчизняні та іноземні наукові доробки з досліджуваної проблеми з обов'язковим посиланням на першоджерела в тексті роботи.

4. Практична частина передбачає збір, обробку та аналіз статистичних даних Державної служби статистики України, Антимонопольного комітету України та інших офіційних вітчизняних та іноземних джерел з обов'язковим посиланням на них. Усі статистичні дані повинні бути актуальними. У письмовій роботі студент повинен відобразити їх динаміку протягом останніх п'яти років.

5. У висновках необхідно критично осмислити отримані в результаті проведеного дослідження результати і на їх основі обґрунтувати власні висновки та пропозиції щодо вирішення конкретної господарської проблеми.

Вимоги до виконання та оформлення презентацій

1. Презентація повинна бути виконана в графічному редакторі MS Power Point. Оптимальний розмір презентації – 10-20 слайдів.

2. Слайди презентації повинні бути наочним відображенням основних результатів дослідження, проведеного у письмовій роботі. Кожен слайд повинен мати свій заголовок та відображати одну ідею. Усі слайди повинні бути витримані в одному стилі.

3. Текст на слайдах повинен бути чітко структурованим, інформативним та лаконічним.

4. Для більш наочної подачі інформації доцільно використовувати таблиці, діаграми, схеми та рисунки.

5. Презентація повинна містити наступні структурні елементи: титульний аркуш із зазначенням теми презентації та відомостей про доповідача; зміст доповіді; основні пункти презентації; список використаних джерел (до 5-ти основних); завершальний слайд.

6. Супроводжуюча доповідь не повинна дублювати текст, відображений на слайдах. Регламент доповіді – до 15 хв. Представлена у доповіді та в презентації інформація повинна бути актуальною, достовірною та не містити фактичних помилок.

4. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Теорія галузевих ринків: мета, об'єкт, предмет, завдання дисципліни.
2. Поняття ринку та його функцій.
3. Сутність галузевого ринку та його функції.
4. Продуктові, географічні та часові межі галузевого ринку.
5. Класифікація галузевих ринкових структур за різними ознаками.
6. Сучасні міжнародні статистичні класифікації.
7. Статистичні класифікатори в ідентифікації галузевих ринків.
8. Класифікація видів економічної діяльності, продукції та послуг.
9. Сегментація та місткість галузевих ринків.
10. Формування та розвиток галузевих ринків в умовах глобалізації.
11. Характеристика ринкових структур в теорії галузевих ринків (досконала конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія, монополія, моносонія, олігопсонія): ознаки, функції, переваги та недоліки.
12. Реальні та ідеальні ринкові структури в теорії галузевих ринків.
13. Типологізація структури галузевих ринків за рівнем конкуренції.
14. Проблема конкуренції в теорії галузевих ринків.
15. Поняття внутрішньогалузевої, міжгалузевої та міжнародної конкуренції на галузевих ринках.
16. Ознаки несумлінної (недобросовісної) конкуренції, форми та види відповідальності.
17. Характеристика основних причин, що зумовлюють існування монополії.
18. Основні види монополії та їх характеристика.
19. Монопольна влада фірми на ринку: шляхи набуття та утримання. Вимір монопольної влади.
20. Монопольні ціни та методика їх визначення.
21. Історія розвитку теорії галузевих ринків, основні етапи і дослідження науковців.
22. Сучасні дослідження у теорії галузевих ринків.
23. Методологічні підходи до аналізу галузевих ринків. Гарвардська та чиказька школи в дослідженнях галузевих ринків.
24. Вихідна парадигма «Структура – Поведінка – Результат» як методологічна основа розгляду галузевих ринків.
25. Система п'яти сил конкуренції М. Портера та її співставлення з парадигмою «Структура – Поведінка – Результат».
26. Поняття і завдання бар'єрів входження й бар'єрів виходу.
27. Класифікація галузей в залежності від висоти бар'єрів входження на ринок (за класифікацією Д. Бейна).
28. Основні причини, що зумовлюють виникнення вхідних бар'єрів на ринку.
29. Класифікація галузевих бар'єрів.
30. Сутність, мета та види адміністративних бар'єрів.
31. Стратегічні та нестратегічні бар'єри входження на ринок, їх види та характеристика.
32. Якість товару і реклама як стратегічні бар'єри входу на ринок.

33. Основні бар'єри входження на ринки товарів і послуг: зарубіжний та вітчизняний досвід.
34. Фірма як суб'єкт галузевого ринку. Поняття ринкової влади фірми. Показники ринкової влади.
35. Ринкова концентрація: поняття, головні параметри для визначення її рівня.
36. Сутність концентрації галузевого ринку. Фактори, що стимулюють процеси концентрації.
37. Контроль за концентрацією ринків в Україні. Умови отримання дозволів на проведення концентрації.
38. Показники концентрації галузевих ринків.
39. Концентрація на галузевих ринках і монополізм. Наслідки монополізації ринків, вплив на ефективність.
40. Характеристика організаційно-економічних форм концентрації на галузевих ринках.
41. Диференціація, диверсифікація та інтеграція на галузевих ринках. Сутність, види, форми, переваги та недоліки.
42. Вертикальна інтеграція як бар'єр входу на ринок та її види.
43. Вертикальна інтеграція як фактор посилення ринкової влади.
44. Вертикальна інтеграція як джерело монопольної влади.
45. Вертикальні обмеження на галузевих ринках.
46. Мотиви та інструменти вертикальних контактів.
47. Франчайзинг як особливий вид вертикального контракту.
48. Наслідки вертикальної інтеграції для економіки та суспільного добробуту.
49. Сутність і напрями стратегічної конкуренції фірм на галузевих ринках.
50. Характеристика моделей стратегічної поведінки фірм.
51. Характеристика операцій злиття, поглинання, придбання та присєднання компаній.
52. Основна мета та наслідки процесів злиття та поглинання, необхідність їх регулювання.
53. Класифікація процесів злиття та поглинання.
54. Процеси злиття та поглинання: вітчизняний та зарубіжний досвід.
55. Сутність інновацій в теорії галузевих ринків та їх класифікація.
56. Вплив інновацій на розвиток галузевих ринків.
57. Інноваційні процеси та інноваційна діяльність на галузевих ринках.
58. Структура життєвого циклу інноваційного процесу.
59. Основні інструменти інноваційної діяльності на галузевих ринках.
60. Патенти і патентний захист.
61. Ліцензування. Види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню
62. Державна політика у сфері інноваційного розвитку підприємств.
63. Напрями стимулювання інноваційної діяльності: зарубіжний і вітчизняний досвід.
64. Цінові стратегії на галузевих ринках.
65. Суть та види цінової дискримінації.

66. Мотиви застосування та умови ефективності цінової дискримінації.
67. Природа та види цінової дискримінації: теоретичні моделі та практична реалізація.
68. Види цінової дискримінації за А. Пігу.
69. Практика цінової дискримінації за Ф. Махлупом.
70. Вплив цінової дискримінації на добробут та напрямки регулювання.
71. Хижацька поведінка та хижацьке ціноутворення: сутність та методика визначення.
72. Політика держави щодо створення ефективної структури галузевих ринків: сутність, цілі, завдання.
73. Типи галузевої політики за методами, цілями та їх поєднання.
74. Антимонопольна політика держави: складові, цілі та напрями на рівні галузевих ринків.
75. Антимонопольне регулювання для підтримки конкуренції на галузевих ринках, його цілі та спрямованість.
76. Інструменти антимонопольного регулювання галузевих ринків: регулювання окремих галузей та антимонопольне законодавство.
77. Антимонопольне законодавство та його дія стосовно всіх галузей та підприємств економіки.
78. Антимонопольні закони або закони про конкуренцію та їх роль у протидії монопольним зловживанням та недопущенні отримання панівного становища на ринку.
79. Спрямування антимонопольного законодавства на регулювання структури ринку та поведінки окремих фірм.
80. Антимонопольне регулювання незаконної поведінки фірм на ринку.
81. Запровадження антимонопольного законодавства і проблема співвідношення між структурою ринку та антиконкурентною поведінкою.
82. Діяльність Антимонопольного Комітету України: функції та задачі.

5. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА ПОРЯДОК РОЗРАХУНКУ БАЛІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ»

Поточний контроль з предмету «Теорія галузевих ринків» включає тематичне оцінювання та модульний контроль.

Тематичне оцінювання аудиторної та самостійної роботи студентів здійснюється на основі отриманих ними поточних оцінок за усні та письмові відповіді з предмету, самостійні, практичні та модульні контрольні роботи.

Поточний контроль за виконанням індивідуальних завдань здійснюється відповідно до графіку виконання завдання.

Модульний контроль проводиться у формі тестування за допомогою навчальної платформи Moodle.

Кількість отриманих балів з кожного виду навчальних робіт за різними формами поточного контролю виставляється студентам у журнал академічної групи та електронний журнал після кожного контрольного заходу.

Підсумковий контроль навчальної діяльності студентів здійснюється у формі заліку за результатами поточного контролю (тематичного оцінювання, виконання ІНДЗ та модульного контролю) і не передбачає обов'язкову присутність студентів. Результати заліку оприлюднюються в журналі академічної групи до початку екзаменаційної сесії.

Засоби оцінювання результатів навчання

Оцінка за лекційне заняття виставляється за активність студента в дискусії, опрацюванні питань, що виносяться на самостійне опрацювання.

Оцінку на практичному занятті студент отримує за виконані розрахункові роботи, індивідуальні завдання, командні проекти, зроблені доповіді, презентації, активність під час дискусій.

Під час підсумкового контролю засобами оцінювання результатів навчання з дисципліни є стандартизовані комп'ютерні тести.

Контроль успішності здобувачів вищої освіти здійснюється за чотирирівневою шкалою □ «2», «3», «4», «5».

Підсумкова оцінка з дисципліни виставляється за 100-бальною шкалою. Вона обчислюється як середнє арифметичне значення (САЗ) всіх отриманих студентом оцінок з наступним переведенням їх у бали за такою формулою:

$$БПК = \frac{САЗ \times \max ПК}{5},$$

де *БПК* – бали з поточного контролю; *САЗ* – середнє арифметичне значення усіх отриманих студентом оцінок (з точністю до 0,01); *max ПК* – максимально можлива кількість балів з поточного контролю.

Відсутність студента на занятті у формулі приймається як «0».

Критерії оцінювання результатів навчання за чотирирівневою шкалою

Бали	Критерії оцінювання
«Відмінно»	Отримують за роботу, в якій повністю і правильно виконано завдання. Водночас здобувач вищої освіти має продемонструвати вміння аналізувати і оцінювати явища, факти і процеси, застосовувати наукові методи для аналізу конкретних ситуацій, робити самостійні висновки, на основі яких прогнозувати можливий розвиток подій і процесів, докладно обґрунтувати свої твердження та висновки.
«Добре»	Отримують за роботу, в якій повністю і правильно виконано 75% завдань. Водночас здобувач вищої освіти виявляє навички аналізувати і оцінювати явища, факти і події, робити самостійні висновки, на основі яких прогнозувати можливий розвиток подій і процесів та докладно обґрунтувати свої твердження та висновки.
«Задовільно»	Отримують за роботу, в якій правильно виконано 60% завдань. При цьому здобувач вищої освіти не виявив вміння аналізувати і оцінювати явища, факти та недостатньо обґрунтував твердження та висновки, недостатньо певно орієнтується у навчальному матеріалі.
«Незадовільно»	Отримують за роботу, в якій виконано менш як 60% завдань. При цьому здобувач вищої освіти демонструє невміння аналізувати явища, факти, події, робити самостійні висновки та їх обґрунтувати, що свідчить про те, що студент не оволодів програмним матеріалом.

Критерії оцінювання за дворівневою шкалою

Під час проведення заліку навчальні досягнення студентів оцінюються за дворівневою шкалою: зараховано, незараховано.

Оцінка «зараховано» (60-100 балів) ставиться студентові, який виявив знання основного навчального матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання і майбутньої роботи за фахом, здатний виконувати завдання, передбаченні програмою, ознайомлений з основною рекомендованою літературою; під час виконання завдань припускається помилок, але демонструє спроможність їх усувати.

Оцінка «незараховано» (1-59 балів) ставиться студентові, який допускає принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, не може продовжити навчання чи розпочати професійну діяльність без додаткових занять з відповідної дисципліни.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
64-74	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів, що присвоюється здобувачам вищої освіти за підсумкового контролю «залік»

Види робіт	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Модульний контроль	ІНДЗ	Загальний бал
Максимально можлива кількість балів	10	30	10	40	10	100

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Законодавча та нормативно-правова база

1. Закон України «Закон України «Про захист економічної конкуренції» № 2201-III від 11.01.2001 (зі змінами та доповненнями).
2. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» № 236/96-ВР від 07.06.1996 (зі змінами та доповненнями).
3. Закон України «Про природні монополії» № 1682-III від 20.04.2000 р. (зі змінами та доповненнями).
4. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» № 3659-XII від 26.11.1994 (зі змінами та доповненнями).
5. Закон України «Про рекламу» № 270/96-ВР від 03.07.1996 (зі змінами та доповненнями).
6. Методика визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку: затв. Розпорядженням Антимонопольного комітету України № 49-р від 05.03.2002 р.

Основна література

1. Ігнатюк А.І. Галузеві ринки: теорія, практика, напрями регулювання: Монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2010. 465 с.
2. Ігнатюк А.І. Економіка галузевих ринків: навч. посібник. К.: ВПЦ «Київський університет», 2015. 448 с.
3. Управління у сфері економічної конкуренції: Навчальний посібник у 2 томах. Том 1 / За ред. А.Г. Герасименко. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 480 с.
4. Куц Л. Л. Економіка галузевих ринків: ЕНМКД. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. URL: <http://library.tneu.edu.ua/index.php/uk/nmkd/3642-ekonomika-haluzevykh-rynkiv/>
5. Вашків О. Економіка галузевих ринків: опорн. консп. лекцій. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 184 с.

Додаткова література

1. Економічна теорія: підручник / В.Д. Лагутін, Ю.М. Уманців, Т.А. Щербакова та ін.; за заг. ред. В.Д. Лагутіна. - Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. - 608 с.
2. Герасименко А.Г. Ринкова влада: джерела, масштаби, наслідки: Монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 600 с.
3. Ігнатюк А. І. Теорія галузевих ринків: інституційний підхід. Європейський вектор економічного розвитку. 2012. № 2 (13). С. 190–194.
4. Управління у сфері економічної конкуренції: навч. посіб у 2 т. Том 1 / В.Д. Лагутін, А.Г. Герасименко, Л.С. Головка та ін.; за ред. А.Г. Герасименко. – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. - 448 с.
5. Ігнатюк А.І., Якимчук Б.Б. Бар'єри входження на ринки асиметричної олігополії / А.І. Ігнатюк, Б.Б. Якимчук // Вісник Одеського

- національного університету. Серія Економіка, 2017. №1(54). С. 13-16.
6. Хименко О.А. Засади та шляхи удосконалення державної політики щодо активізації розвитку національної інноваційної системи в Україні. Ефективна економіка, 2020. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7732/>
  7. Державне антимонопольне регулювання: підручник / за ред. В.Д.Лагутіна. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 480 с.
  8. Горошкова Л. А. Методологічні підходи до визначення тенденцій домінуючого конкурентного позиціонування на галузевих ринках. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : збірник наукових праць : у 2-х вип. Маріуполь, 2016. Вип. 1, Т. 1. С. 8–17.
  9. Лагутін В., Герасименко А. Галузеві ринки в економічній системі XXI століття. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2019. № 3. С. 5-15.
  10. Конкурентне право: захист від недобросовісної конкуренції: Науково-практичне видання. / Г.О. Андрощук, С.В. Шкляр. – К.: Юстініан, 2012. – 472 с.
  11. Уманців Ю.М. Корпоративні структури у глобальному конкурентному просторі. К.: ННЦ ІАЕ, 2012. 410 с.
  12. Яковенко Р. В., Щельник О. В. Розвиток галузевих ринків в умовах глобалізації. Розвиток економічної думки : зб. наук. праць. Кіровоград : видавець Лисенко В. Ф. 2015. Вип. 8. с. 67–72.
  13. Зубченко В.В. Ризики сільського господарства та їх вплив на фінансові аспекти функціонування галузі. Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи: матер. VII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Дніпро, 27–28 жовтня 2016 р. Т. 2. Дніпропетровськ: Видавничо-поліграфічний центр «Гарант СВ», 2016. С. 35 –36.
  14. Зубченко В.В., Свиноус І.В., Рудич О.О. Диверсифікація як фактор нівелювання ризиків виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств / В.В. Зубченко, І.В. Свиноус, О.О. Рудич // Інноваційна економіка. Вип. 3–4'2018 (74). С. 42–49.
  15. Zubchenko V. Diversification of activity of agricultural enterprises as an instrument for providing their economic sustainability. International Scientific Days 2018. «Towards Productive, Sustainable and Resilient Global Agriculture and Food Systems», May 16–17, 2018, Nitra, Slovak Republic, p. 1869–1884.
  16. Зубченко В.В., Юхименко П.І., Задорожна Р.П. Кластеризація туристичної галузі як активатор економічного потенціалу Київського регіону / В.В. Зубченко, П.І. Юхименко, Р.П. Задорожна // Регіональна економіка та управління. №4 (26), ч. II, 2019 р. С. 161-169.
  17. Зубченко В.В., Юхименко П.І., Батажок С.Г., Приходько Т.В. Інституціональне забезпечення нарощування інвестиційного потенціалу об'єднаних громад сільських територій / В.В. Зубченко, П.І.

- Юхименко, С.Г. Батажок, Т.В. Приходько // Економіка та управління АПК. № 1 (155) 2020. С. 149–156.
18. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація: організаційно-економічні аспекти функціонування та розвитку: монографія / за заг. ред. О. М. Варченко. Біла Церква, 2017. 304 с.
19. Державно-підприємницьке партнерство у створенні інфраструктури сільських територій: теорія і практика: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора, академіка НААН України Даниленка А.С. Біла Церква: БНАУ, 2020. 225 с.
20. Конкурентоспроможність підприємства: підручник. / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора, академіка НААН України Даниленка А.С. // К.: Центр учбової літератури, 2020. 320 с.

Інформаційні ресурси

1. Антимонопольний комітет України. [Електронний ресурс] – URL: www.amc.gov.ua
2. Верховна Рада України. [Електронний ресурс] – URL: www.rada.gov.ua
3. Міжнародна мережа з питань конкуренції. [Електронний ресурс] – URL: www.internationalcompetitionnetwork.org
4. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. [Електронний ресурс] – URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
5. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс] – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Інституційний Репозитарій Білоцерківського НАУ. [Електронний ресурс] – URL: www.rep.btsau.edu.ua
7. Навчальна онлайн платформа БНАУ Moodle. [Електронний ресурс] – URL: www.teach.btsau.net.ua

ДОДАТКИ

Додаток А
Зразок оформлення титульного аркуша ІНДЗ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ
з дисципліни «Теорія галузевих ринків»

на тему: _____

Виконав: студент(ка) __ групи __ курсу

_____
(прізвище ім'я по батькові)

Науковий керівник:

_____
(прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Додаток Б
**Приклади оформлення бібліографічного опису
у списку використаних джерел**

Характеристика джерела	Приклад оформлення
<i>Книги:</i> Один автор	Ігнатюк А.І. Галузеві ринки: теорія, практика, напрями регулювання: Монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2010. 465 с.
Два автори	Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури. 2006. 384 с.
Три автори	Оснач О.Ф., Пилипчук В.П., Коваленко Л.П. Промисловий маркетинг: навчальний посібник. К: Центр учбової літератури. 2011. 364 с.
Чотири і більше авторів	Формування галузевих ринків України: перехідний період / Точилін В.О. та ін. К. Фенікс, 2004. 335 с.
Автор(и) та редактор(и) / упорядники	Конкурентоспроможність підприємства: підручник. / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора, академіка НААН України Даниленка А.С. К.: Центр учбової літератури, 2020. 320 с.
Без автора	Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с.
Багатотомні видання	Економічна енциклопедія / Редкол.: С. В. Мочерний та ін. К.: Академія, 2002. Т.3. 952 с.
Автореферати дисертацій	Ігнатюк А.І. Розвиток галузевих ринків в умовах глобалізації: автореф. дис. ... д-ра. екон. наук : 08.00.01. К. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2010. 40 с.
Матеріали конференцій	Зубченко В.В. Ризики сільського господарства та їх вплив на фінансові аспекти функціонування галузі. <i>Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи</i> : матер. VII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Дніпро, 27–28 жовтня 2016 р. Т. 2. Дніпропетровськ: Видавничо-поліграфічний центр «Гарант СВ», 2016. С. 35–36.
Словники	Бизнес: Оксфордський толковий словарь: англо-русский: свыше 4000 понятий / общ. ред. И. М. Осадчая. М.: Прогресс-Академия, 1995. 752 с.
Законодавчі та нормативні документи	Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1994 3659-ХІІ Дата оновлення: 01.01.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text
Частина періодичного видання	Юхименко П.І., Батажок С.Г., Приходько Т.В., Зубченко В.В. Інституціональне забезпечення нарощування інвестиційного потенціалу об'єднаних громад сільських територій. <i>Економіка та управління АПК</i> . № 1 (155) 2020. С. 149–156.
Електронні ресурси	Юхименко П.І., Задорожна Р.П., Зубченко В.В. Кластеризація туристичної галузі як активатор економічного потенціалу Київського регіону. <i>Регіональна економіка та управління</i> . №4 (26), ч. II, 2019 р. С. 161–169. URL: http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/3856

Навчальне видання

ТЕОРІЯ ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ

**Методичні рекомендації
для практичних занять та самостійної роботи
здобувачів освітнього ступеня «бакалавр»**

*галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»*

*галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальностей 071 «Облік і оподаткування»,
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
073 «Менеджмент»,
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»*

Зубченко Вікторія Володимирівна

Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. _____. Наклад: _____.
Віддруковано ТОВ «Білоцерківдрук», 09117, м. Біла Церква,
бульв. Олександрійський 22, тел. (04563) 5-16-18.